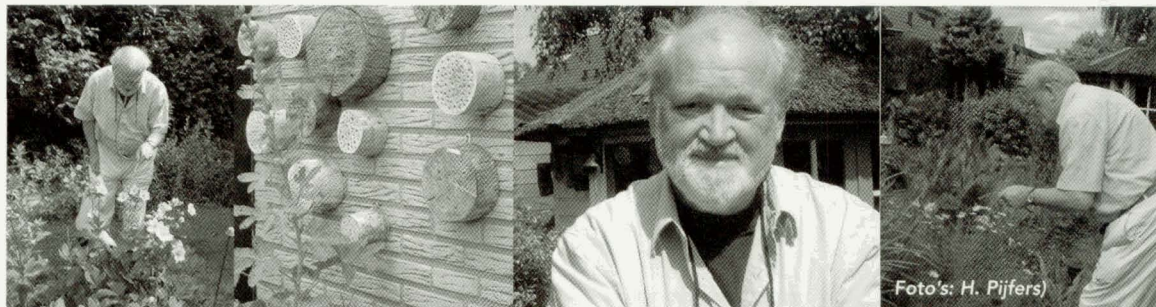

In dienst van de angeldragers

Ton Thissen

'Als er al concurrentie zou bestaan tussen wilde, solitaire bijen en de honingbij – wat ik niet aanneem – moeten we er in ieder geval voor waken dat er oppositie ontstaat tussen de fans van de honingbijen en de bewonderaars van wilde bijen. Beide categorieën verdienen onze bewondering en waardering. Ik hoop dat het verslag van ons gesprek daartoe zal bijdragen.' Met deze woorden neem ik afscheid van dhr. J.H.N. Pijfers te Zelhem (Achterhoek), voor intimi Harry Pijfers, van huis uit Zwollenaar.

Drie uur eerder bel ik bij hem aan. Mij wordt opgedaan door een goed- en vriendelijk ogende man die – naar later blijkt – op weg is naar zijn 77ste verjaardag, enige moeite heeft met het korte geheugen, maar wie de Latijnse en Nederlandse namen van zijn insecten en de daarbij behorende flora vlot van de lippen komen.

'Om de zaak waar ik me mee bezighoud maar meteen duidelijk af te bakenen, het gaat mij voornamelijk om de aculeaten, de *hymenoptera aculeata*, de angeldragers onder de vliesvleugeligen (bijen, wespen en mieren). Naast o.a. orchideeën hebben zij vooral mijn aandacht. Ik vond en vind die aculeaten bijzonder interessant. Al vanaf mijn tienerjaren. Het rieten dak van mijn grootvaders boerderij in Hattermerbroek is daar mede debet aan geweest. Daar huisde allerlei mijn belangstelling trekkend 'gespuis'. Mijn grootvader heeft kennelijk ook nog voor een andere hebbelijkheid gezorgd: het verzamelen. Zo heb ik al mijn schoolrapporten nog; een forse collectie dia's; interessante post door de jaren heen ontvangen; talloze krantenartikelen over natuurlijk de angeldragers. Het zit in de genen, pleegt men vandaag de dag dan ook te zeggen.'

Theorie en praktijk

Dat de honingbijen aan hem voorbijgegaan zijn, heeft

met name te maken gehad met het feit dat hem de plek en de gelegenheid ontbraken om ze er op na te houden. Als onderwijzman was en is hij bovendien meer geïnteresseerd in het vergaren van kennis dan in het praktiseren van een bijenstal. Zijn tuin(tje) heeft daarentegen wel iets van een bijenstal weg: een onderkomen voor wilde, voornamelijk solitaire bijen en wespen, getuige de vele van gaten voorziene houtblokken en bundels plantenstengels op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen. Je moet hier oog hebben voor het detail, anders blijft je een niet zo netjes onderhouden tuin bij. Ook de wat verwilderde flora heeft weinig met de door tuincentra voorgeschreven borderinplanting te maken, maar herbergt wel juist die planten en bloemen, waar de wilde angeldragers het van moeten hebben.

Vanaf zijn 17^e jaar was hij lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. 'Daarvan kun je maar tot je 23^e lid zijn. Daarna ben je 'ouwe sok'. Dat is trouwens een eretitel'. Vervolgens kwam de Natuurhistorische Vereniging in beeld. Tegenwoordig: de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) met haar blad *Natura*. Van De Levende Natuur, een tijdschrift dat in 1896 door Heimans en Thijssen werd opgericht, bezit hij jaargang 1 t/m 80. Thijssen publiceerde daarin tabellen die determinatie mogelijk maakten.

'Tot 1975 heb ik zo'n 30.000 aculeaten verzameld. Onze gezinsgrootte en het vele schoolwerk dwongen me echter te stoppen. Mijn collectie bevindt zich nu in het Natuurmuseum te Rotterdam. In 1998 ben ik weer opnieuw begonnen. Ik heb nu een verzameling van zo'n 11.000 beesten. Het bloed kruipt dus waar het niet kan gaan. Die aculeaten blijven mij bezighouden'.

Rariteiten

'De Spiegelorchis (Zuid-Frankrijk) is een orchidee die wat bestuiving betreft afhankelijk is van één bepaalde bij. Vanwege die afhankelijkheid heeft de bloem de

vorm en de kleur van het bijenwifje en geeft een feromoon af - een seksuele lokstof - die de mannetjes aantrekt. Soms zie je 10 tot 20 mannetjes op deze bloem om met haar te paren. Op deze manier komt de bestuiving tot stand. Wonderlijk! In Nederland kennen we zo'n - overigens wat minder ingewikkelde - relatie tussen de heggenrank en de heggenrankbij. Geen heggenrank, geen heggenrankbij; geen heggenrankbij, geen heggenrank. Nog zo iets bijzonders: de tronkenbij. Om vijanden te misleiden laat ze de laatste in de reeks achter elkaar liggende cellen vrij maar metselt die wel dicht. De predator constateert dat achter het wandje geen buit te halen valt en nokt af. Wat in dit geval ook heel intrigerend is: de tronkenbij is een solitaire bij, maar vormt met andere tronkenbijen wel een kolonie. Je zou ze half-sociaal kunnen noemen. Dat blijkt o.a. uit hun a-sociaal gedrag elkaar van de specie te beroven als ze bezig zijn de cellen dicht te metselen. Hoe a-sociaal ook sociaal kan zijn!

'Mijn voornaamste bezigheid bestaat dus uit het determineren van de verschillende soorten angeldragers. Ik doe dat in het kader van het 'EIS', the European Invertebrate Survey, in gewoon Hollands: het Europese Overzicht van de Ongewervelden. In Leiden werkt men in dit kader aan een bijenatlas. Nederland is daarop verdeeld in kilometerblokken. Wat Twente en de Achterhoek betreft, veel van die blokken zijn nog leeg. Dat wil niet zeggen dat daar geen aculeaten voorkomen, maar er is niemand die daar naar kijkt, die zo gek is daarin al zijn vrije tijd te steken. Zo'n gek ben ik dus. Mijn vrouw trouwens ook. We verzamelen voornamelijk in de regio, ook wel lokaal (op de proefboerderij De Marke in Hengelo (Gld.)) en in onze tuin d.m.v. het aanbieden van nestgelegenheid en voedselbronnen. In mijn tuin heb ik nu zo'n 160 verschillende soorten gevangen.

Over de wolbij en de zgn. concurrentie

We zitten en praten. Natuurlijk over de verschillende soorten angeldragers. Over hun solitaire staat, hun halfsociale en sociale kolonies, over hun per soort unieke wijze van doen en laten, dus over o.a. de behangersbij en de metselbij, over hun vijanden en parasieten waarbij de koekoeksbij meermalen ter sprake komt. Ik confronteer hem met een e-mail van Ria de Groot van 20 mei jl. aan de redactie van BIJEN. Het betreft hier een waarneming in Ria's tuin van een bij die een gedeelte van 1 bij 1 meter schijnt te bewaken. De bij jaagt op alle vliegende insecten in zijn/haar territoriumpje. Steeds hangt hij/zij vliegend op dezelfde plaats. Wat is het dat hij/zij bewaakt of is

er iets anders aan de hand? 'Jammer', zegt Pijfers 'dat de kleur niet vermeld is. Ik veronderstel dat het een geelzwart exemplaar is. In dat geval hebben we te maken met de man van de wolbij. Zijn activiteit heeft m.i. weinig of niets te maken met bewaken. Hij wil eerder zijn mannetjesconcurrenten uit de buurt houden van de plek waar de wijfjes vezels vergaren om er hun nest mee te bekleden.'

Voor we ons naar zijn werkkamers op de 1^e en 2^e verdieping begeven, wil hij nog het e.e.a. kwijt over die zgn. concurrentie tussen wilde bijen en honingbijen. Volgens Natuurmonumenten zouden de door imkers gehouden honingbijen een bedreiging vormen voor de solitaire bijen. Men duldt dan ook geen honingbijen in de door Natuurmonumenten beheerde natuurgebieden. Ondanks onderzoek moet volgens Pijfers het bewijs daarvoor nog worden geleverd. 'Het kan voor hetzelfde geld ook aan andere oorzaken liggen dat de wilde bij terrein zou verliezen. Het moet tegenwoordig allemaal zo netjes. De tuintjes van de mensen weerspiegelen de reclameaanbiedingen van de tuincentra en die houden geen rekening met bv. bijen en hommels. Ook onze bermen moeten gemaaid en de bouwvallen opgeruimd; heel wat biotopen worden het slachtoffer van woningbouw en asfaltering. Wat Arie Koster daarover geschreven heeft is dan misschien wel bij de gemeenten bekend maar er wordt niet altijd naar gehandeld.'

Twee trappen op

Op de eerste verdieping bevindt zich een soort studiecentrum. Het staat vol boeken, tijdschriften en krantenknipselverzamelingen. Alles netjes gerangschikt en gereed om geraadpleegd te worden. Een volgende trap leidt ons naar wat je een laboratorium zou kunnen noemen. De microscoop vertegenwoordigt het onderzoek, de computer het administratieve proces. Verder de opslag van de vnl. Duitstalige determinatieboeken - 'je hanteert die als een flora' - en de insectendozen waarin de bekeken en 'mooi gemaakte' exemplaren zijn opgeslagen. Elk op geslachtsnaam en soortnaam en voorzien van een minuscuul (duimnagelgroot) kaartje waarop de plaats van de vangst in coördinaten, de datum en de naam van de vanger. 'Vroeger moest ik dat allemaal met de pen op dat kaartje persen; nu doet de computer dat'.

Een tweede kaartje vermeldt de naam van het insect en de naam van degene die het gedetermineerd heeft. Het is 5 uur. Hij geeft me nog een band mee waarop Pieter van Breugel praat over solitaire bijen en ik moet hem beloven hem mijn verzameling 'Groentjes' en 'BIJEN' te bezorgen. Wij zijn voorlopig nog niet van elkaar af.